

raak niet in paniek!

Meditatie ds. Gerard Rinsma zondag 20 november 2016
laatste zondag van het kerkelijk jaar

Profetenlezing: Maleachi 4:1-6
Evangelielezing: Lucas 21:5-19

OVERWEGING

Lieve mensen,

Ik weet nog goed dat mijn jongste zoontje begon te lezen en heel enthousiast de kijkbijbel doorbladerde; na een paar dagen kwam hij bij me en zei: ik heb de hele bijbel uitgelezen! En ik kon hem moeilijk ongelijk geven: op school gingen ze van het ene boek na het andere; als je ene uit had, begon je aan het volgende. En zo lezen we vandaag nog steeds boeken; als we het uit hebben, brengen we het terug of zetten het in de kast. We weten hoe het af is gelopen; we zijn weer wat wijzer geworden.

Maar in de kerk - en ook in de synagoge - beginnen we, als we een boek uit hebben, weer bij het begin. Als in drie jaar de hele thora is gelezen en dan de laatste verzen van het boek Deuteronomium hebben geklonken,¹ begint men de week erop weer met Genesis: In het begin schiep God de hemel en de aarde. De aarde was nog woest en doods, en duisternis lag over de oervloed, maar Gods geest zweefde over het water.

In de oude kerk deed men iets soortgelijks: op de laatste zondag van het kerkelijk jaar lazen ze Jezus' woorden over de laatste dingen. Om dan de week erop - op eerste advent - daar naadloos op aan te sluiten. Op het eerste gezicht vreemd misschien; je zou verwachten dat ze dan bij de aankondiging van de geboorte van Jezus zou beginnen. Maar in plaats daarvan koos de oude kerk voor de gelijkenis van de vijgenboom.

Hij vertelde hun ook een gelijkenis: 'Kijk naar de vijgenboom en al de andere bomen. Als je ziet dat ze uitlopen, weet je dat de zomer in aantocht is. Zo moeten jullie ook weten, wanneer je die dingen ziet gebeuren, dat het koninkrijk van God nabij is.'²

¹ 10 Nooit meer heeft Israël een profeet gekend als Mozes, met wie de HEER zo vertrouwelijk omging. 11 Door zijn toedoen heeft de HEER in Egypte tekenen en wonderen laten zien aan de farao en zijn onderdanen, aan heel zijn land. 12 Van alles wat Mozes' krachtige hand verrichtte en van de daden waarmee hij alom ontzag inboezemde, is heel Israël getuige geweest.

² Lucas 21:29-31; N. A. Schuman, Een reisverhaal, leesoefeningen in Lucas, pg, 155-159

Het is in de liturgie een even oud als diepzinnig gebruik om niet alleen op de laatste zondagen van het kerkelijk jaar over de voleinding te lezen, maar ook op de eerste zondag van de Advent. Want we hebben in Jezus' woorden over de laatste dingen' niet van doen met een scenario van het wereldeinde, maar met een oproep om de verwachting gaande te houden. En zo wordt de voleindingstijd adventstijd, en omgekeerd.

Samengevat in die geladen uitspraak: Wanneer deze dingen beginnen te geschieden, richt u op en heft uw hoofden omhoog, want uw verlossing is nabij' (vs. 28). Deze laatste dingen' beginnen feitelijk steeds weer te geschieden (al heeft er voor Lucas ook een stukje vervulling plaats gevonden, waarover straks).

We kunnen dat merkwaardig vinden, gewend als we zijn om van A naar B te gaan, van A tot Z te lezen, van begin naar het eind.

Nogmaals, het is geen scenario (zomin als de oudtestamentische profetie en eschatologie dat is). Al eerder zijn er soortgelijke woorden gesproken, toen nog onderweg naar Jeruzalem (zie 12:20 v.v.). NI. in de tempel, in het hart van de geheime Gods, klinken zij voor het laatst, ook het meest uitvoerig (Lucas situeert deze rede weer in de tempel, anders dan bij voorbeeld Mattheüs; het is langzaamaan wel duidelijk waarom). Het zijn ook de laatste woorden van Jezus in die tempel. Nu is het beslissende gezegd - , en Hij zal het vervolgens gaan bezegelen, op het Pascha dat Hem niet voorbij zal gaan (zie 22:1, 7, 8, 11, 13, 15). Kortom, deze rede over de laatste dingen' is te beschouwen als een samenvatting van al wat eerder gezegd en getoond is. Daarom gaat het aan het slot weer over de nabijheid van het Koninkrijk (vs. 31).

Het tweede: bij Lucas is deze rede mede gekleurd door de ervaring die hij, schrijvend in het jaar 70 na Christus, al heeft: de verwoesting van Jeruzalem door de Romeinen, na de bloedige Joodse opstand van 66-70 na Christus. Vooral uit vers 20-24 wordt dit duidelijk, waar gesproken wordt over de scherpste van het zwaard en de gevatelijke wegvoering onder de volkeren/de heidenen. Leden van de toenmalige christelijke gemeente in Jeruzalem zijn toen uitgeweken naar het Oostjordaanse Pella; misschien dat vers 21 (over het uit de stad gaan) daar betrekking op heeft.

Dan, in de derde plaats, het beginstuk van de rede. Bij de evangelisten Mattheüs en Marcus kan men soortgelijke uitspraken vinden. Over oorlogen en onlusten, aardbevingen en hongersnoden, enz. En opnieuw moet juist hier gezegd worden: dit is geen scenario. Het is ook nogal vreemd en misleidend om te zeggen dat de Heer zelf oorlogen en wat dies meer zij 'voorspeld' heeft. Dat is, om nuchter te zijn, niet zo moeilijk, daar kunnen wij het onze ook wel over zeggen in onze dagen. Maar van deze dingen wordt gezegd dat dit einde het einde nog niet is, en zeker niet het 'einde' in de bijbelse zin: waar het messiaanse hopen op gespitt is, de eindverwachting.

Want zoals bij Mattheüs daartegenover gesteld wordt: 'eerst moet het evangelie van het Koninkrijk gepredikt worden' (zie Mat. 24:14), zo klinkt het bij Lucas: 'Het zal voor u hierop uitlopen, dat ge zult (moeten) getuigen' (vs. 13). Is het eigenlijk niet vreemd dat Lucas hier niet de uitspraak over 'het evangelie van het Koninkrijk' doorgeeft? Ik denk dat we moeten zeggen: daar schrijft hij straks deel twee over, een heel boek der Handelingen vol! En die weg is nog lang, tot in Rome, het hart der wereld, toe. Maar hier, in de rede over de laatste dingen' wordt die weg van het Koninkrijksgetuigenis in perspectief gezet.

Daarmee kom ik terug op dat einde dat nog geen einde is. Wordt hier net in feite, in deze samenvatting van alle voorafgaande woorden, datgene door heel de geschiedenis heen belicht, dat in het volgende stuk gaat beginnen: de weg van de passie, de weg van het kruis, die niet het einde is, omdat het de weg naar het leven zal blijken te zijn. Kort gezegd: worden hier niet kruis en opstanding van Christus uitgelegd over de geschiedenis van deze wereld. Zoals Pascal, die ik vorige keer even aanhaalde, gezegd heeft: 'Christus zal in doodstrijd zijn tot het einde der wereld'. Of zoals Gezang 176 het bezingt: 'Tot aan het eind der wereld lijdt Christus in hun verlatenheid'.

Dat is het ene. En het andere is dat evangelie van de opstanding, van het leven - , het woord dat aan het slot van dit eerste stuk genoemd wordt (vs. 19). Welk ander getuigenis, dat werkelijk met de naam van Hem in verband gebracht mag worden (vs. 12!), is anders de moeite van vervolgingen waard? Want daar loopt het wel op uit, zegt Jezus. Opnieuw dienen we in gedachten te houden dat Lucas zijn evangelie schrijft, wanneer er ook op dat punt al ervaringen zijn opgedaan. En de eerste vervolgingen ontstaan nu juist, zoals het in Handelingen meermalen betuigd wordt, vanwege 'de hoop en de opstanding'! Dat impliceert kennelijk ook opstandigheid tegen wat niet (meer) bestaan mag, inclusief oorlogen, honger, enzovoort. En dat leidt tot vervolging. Ik denk dat we niet veel moeite hoeven te doen om de waarheid hiervan in onze tijd terug te vinden. Ook de waarheid daarvan dat zulke vervolgingen dikwijls geschieden van de kant van mensen die de naam van God volop in de mond nemen. Onze passage laat ook daarover geen twijfel bestaan: ook hier wordt - zoals al eerder, zie vooral 12:49 vv. - gesproken over diepe scheidingen door familiale en andere relaties heen, zie vers 16.

Uiteindelijk stelt daarmee deze rede over de laatste dingen' voor dezelfde keuze die ook in de Veldrede of in de woorden van Lucas 12 genoemd wordt. Het is een keuze voor of tegen de weg van Jezus zoals Hij die tot en met, en door het einde heen, gaat. Niet voor niets valt ook hier het woord 'overgeleverd worden', zoals dat tot nu toe (in de gesprekken onderweg, op reis naar Jeruzalem!) gebruikt werd van de weg van de Mensenzoon. Het is dezelfde weg.

En zo schuiven als het ware Bergrede (Veldrede) en 'eindrede' ineen. In beide komt het aan op de ware volharding. En in beide staat dat zeer bemoedigende - en echt niet naïeve -, zinnetje: 'Doch geen haar van uw hoofd zal teloor gaan', in ons stuk gevolgd door wat werkelijk het einde is: 'door uw volharding zult ge uw leven verkrijgen'. Dit zegt Degene die het geheim is van de messiaanse weg door de dood naar het leven, door de laatste dingen' naar de nieuwe wereld van het Koninkrijk.

Maar de bijbel is geen geschiedenis boek en de woorden van Jezus over de laatste dingen zijn geen doemscenario over een mogelijk wereldeind, dat zich met ijzeren wetmatigheid zal voltrekken. Die verleiding is groot, zeker in bange en angstige tijden. Als een soort vlucht naar voren.

Zo las ik maandag een interview met een vrouw, die vanaf haar twaalfde al als jehova's getuige langs de deuren liep. Haar man kon geweldig leren, maar stopte op zijn vijftiende met school. 'Ik wil mij voorbereiden op armageddon', zei hij." De ondergang van de wereld zou zich – dat was een gegeven voor Jehova's Getuigen – in 1975 voltrekken. Miljarden mensen zouden sterven, Martin wilde in de tijd die restte zo veel mogelijk prediken.

Pas jaren later zou hij zich afvragen waarom de wereld in 1975 niet ten onder was gegaan. En waarom de 'deadline' zonder veel bombarie was opgeschoven naar 1994 – waarna er opnieuw niets gebeurde. Martin voelde zich verraden en beschaamd. „Ik had professor kunnen worden“, zei hij tegen Frances.³

Juist daarom waarschuwt Lucas zijn lezers: 'Let op, laat je niet misleiden. Want er zullen velen komen die mijn naam gebruiken en zeggen: "Ik ben het," of: "De tijd is gekomen." Volg hen niet! Als jullie berichten horen over oorlog en opstand, raak dan niet in paniek. Die dingen moeten eerst gebeuren, maar dat is nog niet meteen het einde.'

Toch is Jezus niet in de eerste plaats geïnteresseerd in het voorspellen van de tekenen van de eindtijd. Het is de nood van de mensen in een wereld vol oorlogen, opstanden, epidemieën en vreselijke tekenen aan de hemel die Jezus bezighoudt. Die bonte tekenen teisteren de mensen van alle tijden en alle plaatsen. Ze doen wanhopen aan een goede afloop van het Leven en van de wereld. Maar hoe overweldigend en vernietigend ook, het zijn niet de tekenen van het einde.

Ook wanneer er geen steen meer op de andere staat, ook wanneer de hele tempel verwoest is en haar schatten naar Rome zijn gebracht, ook wanneer de hele stad Jeruzalem platgebrand is. Het is niet het einde. Het kan niet het einde van alles zijn. Ook al lijkt alles dat tegen te spreken, de feiten, de onomstotelijke waarheden. Het is niet het einde. Zegt Lucas.

³ NRC 14 november 2016 <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/11/14/of-ik-word-gek-of-ik-leer-wie-ik-ben-buiten-de-groep-5274198-a1531571>

Wat is het dan wel ? Het is een doorgang, een overgang, een crisis, waar je door heen moet. Waar de wereld door heen gaat. Het is een bottleneck; te vergelijken met een geboorte.

Ik weet, vanaf de zijlijn is het gemakkelijk praten; maar als je er midden in zit, als verdriet geen einde kent, als je het allerliefste wat je bezat, als je de allerliefste mens hebt moeten afstaan, als er je geen hoop op toekomst lijkt te zijn gegund, dan lijkt dat het einde te zijn. Zo voelt het, zo lijkt het.

*Why does the sun go on shining
Why does the sea rush to shore
Don't they know it's the end of the world
'Cause you don't love me any more⁴*

Maar – en dat is hetgrote misverstand - we hebben in Jezus' woorden over de laatste dingen' niet van doen met een scenario van het wereld einde, maar met een oproep om de verwachting gaande te houden. Samengevat in die geladen uitspraak: Wanneer dat alles staat te gebeuren, richt je dan op en hef je hoofd, want jullie verlossing is nabij!⁵

Want direct na deze laatste woorden in de tempel zal Jezus zelf het einde tegemoet gaan, zal hij zelf de nacht binnentreden, zal hij zelf de duisternis ingaan. De nacht van het lijden, sterven. De nacht van de eenzaamheid en god verlaten zijn, maar – en dat is waar we ons mogen vasthouden – het zal niet het einde van deze mens zijn. Het zal een

⁴ Skeeter Davis The End Of The World

Why do the birds go on singing
Why do the stars glow above
Don't they know it's the end of the world
It ended when I lost your love

I wake up in the morning and I wonder
Why everything's the same as it was
I can't understand, no, I can't understand
How life goes on the way it does

Why does my heart go on beating
Why do these eyes of mine cry
Don't they know it's the end of the world
It ended when you said goodbye

⁵ Lucas 21: 28.

nieuw begin blijken te zijn. een doorgang, naar nieuw leven, een geboorte in een nieuw licht.

En dat oerpatroon van Pasen ziet Lucas in de wereld zich herhalen; in de gebeurtenissen van zijn tijd, in de geschiedenis van de kerk.

En schrijvend in het jaar 70 na Christus heeft hij al heel wat meegeemaakt: de verwoesting van Jeruzalem door de Romeinen, na de bloedige Joodse opstand van 66-70 na Christus. De weerklank ervan lees je terug in vers 20-24, wanneer

Lucas zinspeelt op de gebeurtenissen van zijn eigen tijd: “wanneer jullie zien dat Jeruzalem door legerstroepen omsingeld is, weet dan dat de verwoesting van de stad nabij is. ⁶ De inwoners zullen omkomen door het zwaard of in gevangenschap worden weggevoerd en onder alle volken worden verstrooid, terwijl Jeruzalem vertrapt zal worden door heidenen, tot de tijd van de heidenen voorbij is.⁷

Maar met het oerpatroon van Pasen in zijn achterhoofd bindt hij zijn lezers op het hart: raak niet in paniek, dit is niet het einde, er wordt alleen een bladzijde in de geschiedenis omgeslagen. In het latijn: nolite terreri, in het engels: do not be terrified. Ja, inderdaad, daar horen we het woord terreur in terug. Want daar is juist terreur op gericht, om zoveel paniek te zaaien dat de samenleving er door ontwricht wraakt. En Jezus antwoord is: Nolite terreri, do not be terrified.

Want het levende bewijs van Pasen, dat het verhaal van Jezus niet ophield met zijn sterven, met zijn dood, het levende bewijs dat het verhaal door is gegaan, dat het boek niet uit was, maar er enkel een pagina werd omgeslagen, het levende bewijs zijn wij.

Wij vormen een nieuwe bladzijde: hagelwit en onbeschreven. Wij zijn het levende bewijs tot nu toe dat Jezus' dood niet het einde is geweest, maar begin van een nieuwe toekomst. Een opwekking, een opstanding uit de dood. Wat je er ook mag bij voorstellen of helemaal niet. Dat maakt niet uit. Met Jezus' dood was het boek niet uit, maar werd er een bladzijde omgeslagen en kwam onder de oude bladzijde een nieuwe verborgen bladzijde te voorschijn. Om het nog duidelijker te zeggen: wij

⁶ En het lijkt wel of hij met Leden van de toenmalige christelijke gemeente in Jeruzalem waren toen uitgeweken naar het Oostjordaanse Pella; misschien dat vers 21 (over het uit de stad gaan) daar betrekking op heeft. Wie in Judea is moet dan de bergen in vluchten, wie in Jeruzalem is moet er wegtrekken, en wie op het land is moet niet naar de stad gaan,

⁷ Lucas 21:20-24

zijn zelf op dit moment de laatste pagina, die aan het boek wordt toegevoegd. Red je leven door standvastigheid! In De staten vertaling klonk de vertaling van die zin nog: bezit uwe zielen in lijdzaamheid, in de NBG klonk het zo: door uw volharding zult gij uw leven verkrijgen. Dat klinkt al iets strijdbaarder. Maar in de nieuwste vertaling is het helemaal een oproep om vol te houden en niet op te geven. Want het boek is niet uit. Alleen een bladzijde omgeslagen en daarom zullen we volgende week horen hoe in het verborgene al de toekomst ligt besloten.⁸ Amen.

⁸ Lucas 21:29-31 Hij vertelde hun ook een gelijkenis: 'Kijk naar de vijgenboom en al de andere bomen. Als je ziet dat ze uitlopen, weet je dat de zomer in aantocht is. Zo moeten jullie ook weten, wanneer je die dingen ziet gebeuren, dat het koninkrijk van God nabij is.